

03 maart 2019

(AF)GODSBEELDEN EN ONZE BEELDCULTUUR

Bijbellezingen: Deuteronomium 4, 10-20 en Kolossenzen 1,15-18

Het tweede gebod uit de Tien Geboden luidt: *U zult voor uzelf geen beeld maken, geen enkele afbeelding van wat boven in de hemel of beneden op de aarde is...* Dit gebod... en de hedendaagse cultuur waarin werkelijk overal en op alle momenten beelden worden gemaakt... dat kan nog spannend worden in de preek! Maar het is niet alleen onze beeldcultuur, die vraagt om wat extra uitleg van het tweede gebod, het beeldverbod..., ook in de tijd van de Bijbel was dit beeldverbod een bijzonderheid ten opzichte van wat er in de omringende culturen en volken algemeen aanvaard was. Want werkelijk elk volk, elk land rondom Israël, had zijn goden met godenbeelden... zichtbare, tastbare goden, prachtig om te zien... en dat kleine volkje Israël beweerde een God te kennen waar zij helemaal niets van kon laten zien, waar men geen enkel beeld van had. ... Er gaat het verhaal dat tijdens de Romeinse verovering van Jeruzalem de Romeinen stomverbaasd waren dat zij tijdens hun verovering in de tempel van de joden geen enkel beeld vonden..., alleen..., ja, een bijna leeg heilige der heiligen met slechts een paar ornamenten..., maar dus geen god... of toch wel? Maar waar dan? Wij gaan stilstaan bij dat tweede gebod, dat beeldverbod... en vooral bij de reden van dit beeldverbod, waarom God dit zo strikt aan Zijn volk had opgedragen. Van daaruit leren wij wat dit beeldverbod ook anno 2019 ons in onze beeldcultuur heeft te zeggen.

Gaat het in dit tweede gebod puur om afgodsbeelden? Nou, ik hoop dat u geen beeldjes van Boeddha of welke Oosterse godheid dan ook in uw huiskamer of tuin heeft..., maar volgens mij heeft dit tweede gebod nog meer te zeggen... *Het gaat ook om hoe wij God vereren.* Ook God Zelf mag niet afgebeeld worden. In Deuteronomium 4 zegt Mozes namelijk twee keer nadrukkelijk (in vers 12 en vers 15): *jullie hebben – toen God aan ons verscheen op de berg - geen gestalte gezien... , alleen Gods stem heeft u gehoord...* God heeft Zich niet laten zien... alleen laten horen... En daarom mocht men ook niet van God een zichtbare voorstelling maken, daarom mocht men God niet in een beeld gieten. Ik noem drie achterliggende redenen voor dit beeldverbod... en dat zal gelijk ook de inhoud van de rest van de preek zijn. (Bij de eerste reden zal ik trouwens het langst stil staan.)

Waarom wil God absoluut niet afgebeeld worden?

Ten eerste dit: je kunt het vergelijken met een foto. Foto's zijn een heel mooi middel om momenten vast te leggen. Maar fotobeelden geven niet altijd een goed beeld van de werkelijkheid weer. Alsof je altijd chagrijnig kijkt, of elke avond op de bank ligt te slapen, zoals op die ene foto. Alsof het heel de vakantie mooi weer was. Een beeld is maar een momentopname. En juist doordat het vastgelegde beeld maar een moment, een fractie laat zien, zou je een heel verkeerd beeld van de werkelijkheid kunnen krijgen. ... Nu, daarom mogen wij ook God niet in beelden vastleggen. De Heere God is daar veel te groot... veel te verheven... veel te anders voor dan wij ons kunnen voorstellen. *Een beeld zou geen recht doen aan de werkelijkheid.* Ja, een beeld zou Gods eer naar beneden halen. De grote, ontzagwekkende, eeuwige God... *vastgelegd* op een doek, of gestileerd in een houten beeld, of een bijzondere steen. Dat kan niet... Het tweede gebod, het beeldverbod leert mij dat God veel groter, heiliger, verhevener is dan ik kan beseffen. En dat ik met mijn kleine, beperkte verstand, eigenlijk zo weinig over God kan zeggen, kan weten. Dat ik soms misschien wel veel

te gemakkelijk over God spreek, alsof ik wel weet hoe Hij in elkaar zit en wat Hij bedoelt..., alsof God en ik het wel eens zijn met elkaar..., maar dat ik dan veel te weinig besef hoe anders, hoe groot God is. Dit tweede gebod, het beeldverbod, leert mij ontzag te hebben. Het leert mij dat God nooit in een bepaalde theorie is te vangen, in een beeld is vast te leggen. Het leert mij om heel voorzichtig tot Hem te spreken in gebed... en heel voorzichtig over Hem te spreken. Ik heb de opdracht om te getuigen - ik moet zeker niet mijn mond stilhouden! - maar laat ik vooral niet uit de hoogte gaan praten, of gaan discussiëren, alsof ik het als gelovige allemaal wel weet...

God is veel te groot, te heilig, te ontzagwekkend voor mijn verstand, voor mijn begripsvermogen... en dat zorgt er ook voor dat ik het in het geloof niet altijd allemaal kan rijmen, rond kan krijgen. Misschien herkent u dat ook wel van uzelf: er zitten zoveel kanten aan het geloof in God. Sommige mensen worden daar ook heel onzeker door. Hoe zit het dan? Aan de ene kant zegt Johannes heel prachtig in zijn brieven: 'God is liefde'. Maar aan de andere kant noemt de Hebreënbrieffschrijver God juist een verterend vuur! Aan de ene kant is God alwetend, overziet Hij alle tijden, kent Hij heel de toekomst dus. Aan de andere kant vertelt de Bijbel ons ook dat God soms berouw heeft en zelfs terugkomt op Zijn eerder gemaakte plannen... Aan de ene kant is God zo groot en heilig dat er een onmetelijke afstand is tussen Hem en ons. En aan de andere kant kan het zo zijn, dat je ervaart dat God juist heel dichtbij je is. ... Al die contrasten kunnen wel eens heel lastig en verwarrend zijn. Maar dat is nu precies waarom Mozes het volk moest waarschuwen: God is niet in een beeld te vangen! Wij kunnen God niet doorgronden, begrijpen, bevatten. Wij kunnen daarom ook soms Zijn weg met wereld niet bevatten. Of Zijn weg met ons persoonlijke leven. *Wij bevatten Hem niet, Hij omvat ons.* Hij omvat ons als de God Die zegt: 'Ik ben Die Ik ben.

Dat is dus de reden waarom wij God niet in een beeld moeten opsluiten. God is veel meer dan een beeld van Hem kan bevatten. Ik zou daarom eens aan u willen vragen, of u vandaag of in de komende dagen eens naar uw of jouw beeld van God zou willen kijken. Bent u zich bewust van welk beeld u heeft van God? *Dat* u een bepaald beeld van God heeft, dat is niet verkeerd. Dat kan niet anders. Wij mensen denken in beelden. Zo heeft God ons ook geschapen. God geeft Zelf daarom ook beelden van Zichzelf vrij in de Bijbel. Hij maakt Zich bekend als een Vader, als een Koning, als een Vriend, als een Wetgever, als een Rechter... Nu, welk beeld heeft u van God? En in lijn met dit tweede gebod zou ik u ook willen vragen: bent u zich bewust van de eenzijdigheden van het beeld dat u van God heeft? ... Staat u ook open voor verbreding, verandering van dat beeld van God? Het zou zo maar eens kunnen dat het tijd wordt voor een Beeldenstorm in uw of mijn geloof...

Laat ik een aantal beelden noemen die christenen soms hebben van God, beelden die omvergehaald of tenminste een stukje bijgesteld moeten worden:

Het beeld van God als een lieve vader. Of misschien wel van een lieve opa. Een oude gunnende man, die veel milder is dan de meeste mensen om ons heen. Wat is hij dolblij met zijn kroost! Alles draait eigenlijk om hen. ... Een ander beeld: God als een kille, harde rechter. Een God waarvoor je vooral bang moet zijn, omdat het oordeel aanstaande is. Waar het in het geloof dus om gaat is dat je ernaar leeft. Nog een beeld: God als onze Bevrijder. Ook een door en door Bijbels beeld. Wat een heerlijk beeld van God voor mensen die hunkeren naar vrijheid, die weinig hebben met dingen die ze opgelegd krijgen. God is een God Die in de ruimte, in de vrijheid stelt! Maar ook dit beeld is eenzijdig. Paulus bijvoorbeeld noemt zich juist een slaaf van Christus, een slaaf die heel zijn leven in dienst stelt om de Heere te dienen. ... Nog een laatste beeld van God - hoewel er nog

veel meer zijn - de veeleisende God. De God voor Wie je altijd tekort schiet...

Het is goed en soms ook confronterend om te beseffen dat ons Godsbeeld vaak verweven met ons karakter of onze levensgeschiedenis. Zijn wij 'doeners' en nooit tevreden met onszelf, dan hebben wij waarschijnlijk ook een beeld van God als een God voor wie wij heel veel moeten. Zijn wij 'vrijheidsliefhebbers', dan geloven wij in een God Die vrijheid schenkt. Zijn wij angstig en hebben wij snel schuld- of schaamtegevoelens, dan is God misschien vooral een God Die angst oproept en voor Wie wij ons moeten verantwoorden. Maar God is dus niet in een beeld te vangen. En daarom is er regelmatig een Beeldenstorm nodig in ons leven. Om ons beeld van God bij te stellen, te laten vernieuwen, te laten verdiepen.

Hoe kan die Beeldenstorm vorm krijgen? Nu, niet met de botte bijl. Het is het werk van Gods Woord en Geest, om het heel klassiek te zeggen. Het is het werk van de Heilige Geest, waardoor wij God steeds meer leren kennen. En Gods Geest maakt daarbij gebruik van mensen, ervaringen, getuigenissen..., maar vooral ook van het Woord van God, de Bijbel waarin God Zichzelf heeft bekend gemaakt. Om het heel stellig te zeggen: *zonder Gods Woord... zonder de Bijbel te lezen..., vervallen wij al te gemakkelijk tot afgoderij... want: dan gaan wij Godsbeelden dienen die niet in werkelijkheid God zijn.* Wij houden ons dan aan onze eigen beelden vast. Maar onze eigen beelden zijn vaak karikaturen. Een karikatuurtekening is een tekening van iemand, waarbij één onderdeel heel sterk is uitvergroot. Karikaturen zijn bedoeld om te laten lachen, om te spotten. Geweldig soms! Maar laten wij daarom alsjeblieft geweldig oppassen dat wij van God niet zo'n eenzijdige karikaturaal beeld zullen maken, want dat is ten diepste dus spotten. *Een eenzijdig, al te simpel, vaak op onze eigen wensen afgesteld, beeld van God is spotten met hoogverheven God.*

Even voor de ouders: dit wat nu is verteld, is ook van groot belang in het kader van de geloofsopvoeding. Welk beeld van God hebben wij? Het beeld dat je van God hebt, is ook het beeld dat je je kinderen overdraagt. Is je beeld sterk eenzijdig..., dan zullen je kinderen ook een eenzijdig beeld van God aangeleerd krijgen. Met alle gevolgen van dien, als zij er later achter komen dat dit beeld van God helemaal niet correspondeert met de werkelijkheid. Als je God bijvoorbeeld als een lieve opa ziet, die alleen maar knusse gezelligheid voor ons op het oog heeft, dan zal het je kinderen later zwaar vallen om bij tegenslagen staande te blijven in het geloof ..., laat staan om hun kruis op te nemen en achter Jezus aan te gaan. Zie je God vooral als een strenge God en draag je dat aan je kinderen over, dan zal er niet snel liefde en blijdschap worden gekweekt bij je kinderen wat het persoonlijk geloof betreft. ... Kinderen hebben bovendien feilloos door of wij slechts met beelden leven, of dat wij echt contact met God hebben.

Ik zou nog twee redenen noemen waarom God een beeldverbod heeft ingesteld. Ik zal die redenen een heel stuk korter bespreken dan de vorige.

De tweede reden die ik wil noemen voor het verbod om God af te beelden, is dat een beeld hebben of maken je macht geeft. Wat bedoel ik? Nu, neem bijvoorbeeld de beeldvorming in de politiek: met een verkeerde beeldvorming kan de media ervoor zorgen dat een politieke partij heel veel stemmen verliest. Een beeld hebben, of een beeld maken van iemand, betekent macht hebben. En met dat beeld kan je ook alles doen wat je wilt: verplaatsen, verknippen, mooier maken, verwaarlozen. Dat beeld maakt de afgebeelde tot een object...

U zult voor uzelf geen beeld maken. Waarom niet? Omdat wij geen macht hebben over God. Omdat... als het om de kennis van God gaat... als het om het geloof in God gaat... wij totaal afhankelijk zijn van God. Wij hebben het geloof niet in handen. Het is niet maakbaar. Wij hebben God in handen.

God is niet maakbaar. Wij staan met lege handen... Als God Zich niet bekend maakt, zoals Hij Zich op de berg Sinai bekend had gemaakt... als God Zich niet bekend maakt, dan tasten wij volkomen in het duister. Dan staan wij arm en hopeloos in een wereld die wij niet begrijpen, zonder God, zonder zin, zonder hoop. ... *God moet zich bekend maken! Hij moet ons het geloof geven.* De enige reden waarom u en ik geloven is... niet omdat wij het veel beter weten dan die mensen buiten de kerk... nee, de enige reden waarom wij geloven is omdat God Zich door Zijn Geest in Zijn genade en liefde aan ons heeft bekend gemaakt. Wij hebben het geloof niet in handen... maar ontvangen... Een beeld veronderstelt 'macht', 'in handen hebben'. Het volk Israël moest in tegenstelling tot al de andere volken echter leven zonder beeld... zonder macht... met lege handen opgeheven naar de hemel... terwijl wij smeken of God Zich aan ons bekend wil maken, zoals Hij is.

De laatste reden die ik wil noemen waarom God niet wil dat wij een beeld van Hem maken, is misschien wel het mooiste. Ik zou het zo willen zeggen: *God wil niet dat wij een beeld van Hem maken, omdat Hij geen beeldverbinding, maar echt persoonlijk contact met ons wil.* God wil niet dat wij met Hem omgang hebben via beelden, die wij vereren, versieren enzovoort, maar dat wij met Hem Zelf persoonlijk contact zoeken.

Ik verwijs even naar de Beeldenstorm in de tijd van de Reformatie. Hoe pijnlijk deze pagina ook is in onze kerkgeschiedenis, de Beeldenstorm had wel een reden...: de leken, het gewone volk, moest onder het regime van de Roomse Kerk maar met die beelden genoeg nemen, terwijl de hoge geestelijkheid de mis opdroeg en de biecht afnam. De Reformatie kwam hiertegen in beweging: de leken, het gewone volk moest zelf de mogelijkheid krijgen om Gods Woord te lezen en te bidden en met God in contact te staan. God wilde geen beeldverbinding, geen bemiddelde verbinding, maar persoonlijk contact met ons mensen!

Daarom is de Heere Jezus naar de aarde gekomen. Om het contact met ons te herstellen. De Heere Jezus is het Beeld van God, zo vertelt Paulus ons in de brief aan de Kolossenzen. God wilde dat wij Hem in Jezus echt zouden leren kennen, zoals Hij is. Hij wilde Zichzelf aan ons bekend maken, zoals Hij is. God in al Zijn liefde en genade... ook in Zijn oordeel en recht... God zoals Hij is. Zo openbaarde Jezus Zijn Vader – wie Mij gezien heeft, heeft de Vader gezien, zo sprak Hij (Johannes 14) – omdat God *persoonlijk contact* met ons wilde.

Echte kennis van God die haal je niet uit de boeken, lekenboeken of studieboeken. Echte kennis van God krijg je in de persoonlijke omgang met Hem. Het lezen uit de Bijbel. De gezamenlijke erediensten op de zondag. Het gesprek op de kringen en catechisaties. De stilte tijdens persoonlijk gebed. Godskennis is ervaringskennis. God is geen God over wie allemaal weetjes te verkrijgen zijn, maar God is de God Die ons in de omgang met Hem aanspreekt, uitnodigt, oproept, stil zet, oordeelt, genadig wil zijn. God Die in Christus tot ons nadert.

Het Bijbelse beeldverbod en onze beeldcultuur..., dat is al met al een spannende verhouding...

Laten wij ervan doordrongen zijn hoe beperkt ons begrip- en beeldend vermogen is, wat betreft ons geloof in God... en laten wij ons openstellen voor wat de Geest ons door het Woord wil bekend maken over God. God zij dank: God wil Zichzelf bekend maken! Daar vertrouwen wij op. God wil Zichzelf aan ons bekend maken. En dat zal al onze beelden overtreffen.